

STASIO YLOS IR ANTANO MACEINOS KRIKŠČIONIŠKOJO GYVENIMO ATNAUJINIMO ANALITIKA

GEDIMINAS MIKELAITIS

Kun. Stasio Ylos ir Antano Maceinos darbai apie krikščioniškojo gyvenimo atnaujinimą apima teologijos, filosofijos, religijos psichologijos, iš dalies literatūros problemas. Jos, kaip ir apskritai šių lietuvių krikščioniškosios kultūros kūrėjų rašytinis palikimas, beveik nenagrinėtos. Šių mąstytojų idėjos glaudžiai susijusios su ateitininkų judėjimu, kuriam jie vadovavo ir kurio pasaulėžiūrą bei ideologiją jie aktyviai skleidė. Yla ypač iškelia popiežiaus Pijaus X paskelbtą ir Prano Dovydaičio pabrėžtą revoliucinį credo: *Omnia instaurare in Christo!* Viską atnaujinti Kristuje! Šio šūkio inspiruotos mintys dažnai sutinkamos Ylos ir Maceinos raštuose. Straipsnio tikslas – parodyti, kaip ateitininkų iškeltą atnaujinimo šūkį supranta, kaip jį pagrindžia ir motyvuoja šie ateitininkų vadovai? Kaip jie pratęsia Dovydaičio *credo* ir koks krikščioniškojo atnaujinimo santykis su šiuolaikinio pasaulio iššūkiais ir kultūra?

Gyvenimo atnaujinimo sampratos apibrėžtys. Kun. Stasys Yla ateitininkų sąjūdį vadina trečiuoju revoliuciniu sąjūdžiu mūsų tautoje po Mikalojaus Daukšos ir Juozapo Arnulfo Giedraičio tautinės-kultūrinės revoliucijos XVI–XVII a., po Motiejaus Valančiaus švietimo-blaivinimo revoliucijos XIX a. Savo pobūdžiu ateitininkų sąjūdis tęsia pastarąsias revoliucijas ir yra panašus į Europoje *renouveau catholique* pradėtą kultūrinį-dvasinį sąjūdį. Ateitininkų veikla pasireiškė rezistenciniu ir restauraciniu pobūdžiu: atsispirti rusiškam nihilizmui ir politiniam-pasaulėžiūriniam radikalizmui Lietuvoje, taigi restauruoti, kas buvo sugriauta ir paralyžiuota.

Nuo ateitininkų sąjūdžio pradžios krikščioniškojo gyvenimo atnaujinimas suprantamas kaip misijos šerdis: Stasys Šalkauskis tautinį atgimimą papildė dvasiniu, Dovydaitis – visą gyvenimą siekė atnaujinti Kristaus dvasia. Ketvirtuo dešimtmečio pabaigoje po studijų Vakarų Europoje Yla parsivežė naujų pastoracijos metodų bei idėjų ir tapo Šalkauskio pradėto gyvosios dvasios sąjūdžio vienu artimiausių bendražygių; jis ėmė svarstyti, kaip teologiją susieti su gyvenimu – kaip krikščioniškąją tiesą žmogui at-

skleisti, kad tikrai jį pasiektų. Kartu su ateitininkų organizaciją ir ideologiją kūrusiu Šalkauskiu Yla ir Maceina suvokė, kad krikščionybės dinamizmą stabdo katalikiškas tradicionalizmas, katalikybės tiesos tampa abstraktošios, sausos, nuobodžios schemos. Jie kartu su Šalkauskiu kartojo: „Mažas religinis supratimas, praktinis nenuoseklumas religiniuose dalykuose, beveik visiškai neatsparumas religiją ardantiems veiksniams, nesugebėjimas parodyti bent kiek gyvesnės iniciatyvos praktiniuose religinio gyvenimo klausimuose yra beveik visuotinės lietuvių katalikų žymės“¹. Šalkauskis iš pradžių manė, kad racionalių tikėjimo motyvų gilinimas ir plėtimas savaime suformuoja dorines veiklos nuostatas. Vėliau žymusis filosofas juto, kad pro tradicinius religinius papročius, parapijos rutiną, sentimentalų religinį moralizavimą neprasimuša gyvoji dvasia – tas vidaus degimas, „pastovi dvasinė vidaus įtampa, nukreipta į idealo siekimą“. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą Yla, Maceina, Vytautas Bagdanavičius, Vytautas Balčiūnas ir kt. teigė, kad neužtenka spekuliatyvaus filosofinių bei teologinių prielaidų narstymo, jog kaip tik gyvoji dvasia gali sukelti psichologinę revoliuciją. Yla ir Maceina stengėsi papildyti ir praplėsti katalikiškąją akciją, katalikų veiklai įkvėpti įdvasintą „krikščionišką entuziazmą“, „parodyti realiai, kas yra krikščionybė žmogui ir gyvenimui“². Ylos žodžiais, atnaujinimas reiškia dvasios sukūrį, dvasinę dinamiką, apaštalinį nerimą, nuolatinę vidinę reformą. Pats Yla atsinaujinimą išskiria kaip vieną ryškiausių krikščionybės bruožų – kaip egzistencinę būtinybę ir giliausią nerimą. Sekdamas šv. Pauliaus mintį apie naują gyvenimą Kristuje (*privalu atsinaujinti savo proto dvasinėje gelmėje, apsilvilti nauju žmogumi, sutvertu pagal Dievą teisume ir tiesos šventume; Ef 4, 23–24*), Yla tai vadina revoliuciniu aktu – radikaliu savęs pakeitimu, persilaužimu; pažinimo, supratimo, mentaliteto permaina, perkeitimu³. Taip gali iškilti žmoguje naujasis Aš – iš tikrųjų ne naujas iš esmės, bet tas originalusis aš, kuris buvo sukurtas pagal Dievo paveikslą.

Ir Yla, ir Maceina stengiasi ne tiek skelbti apreiškimo faktus, ne tiek įrodyti Dievo buvimą, kiek pažadinti gyvą ir gilų tikėjimą. Kaip, Ylos žo-

¹ Stasys Šalkauskis, „Gyvosios dvasios reikalu“, in: Stasys Šalkauskis, *Raštai*, t. 5: *[Ideologija ir politinė mintis]*, sudarė Arūnas Sverdiolas, (ser. *Iš Lietuvos filosofijos palikimo*), Vilnius: Mintis, 1996, p. 336.

² Antanas Maceina, „Ut accendatur!“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 13: *Religinė ir politinė publicistika. Papildymai*, sudarė Antanas Rybelis, (ser. *Iš Lietuvos filosofijos palikimo*), Vilnius: Margi raštai, 2007, p. 18.

³ Stasys Yla, „Žodis atsinaujinimo kapitulai Putname“, 1969, in: *Amerikos lietuvių kultūros archyvas* (ALKA), Putnam.

džiais, „įveiksminti“ krikščionišką entuziazmą, kaip „įkristinti“ katalikišką veikimą? Siekdamas krikščioniškojo atnaujinimo Yla renkasi dvi linkmes: 1) moksliniu tikslumu atskleisti tikėjimo brendimo kliuvinius (nukrikščionėjimo, laisvamanybės, komunistinio radikalumo priežastis ir apraiškas asmens, visuomenės, tautos gyvenime) ir 2) istorijos faktais, žymių asmenybių pavyzdžiais, psichologine analize, estetinėmis priemonėmis (vaizdumu, gyvumu, autentišku išgyvenimu) rodyti kelią Dievop. Katalikų siaurumą jis vertina kaip ereziją, kaip nuklydimą nuo krikščioniško mokymo ir laiko didžiausia kliūtimi kelyje į religinę vienybę. Katalikų vienpusiškumo apraiškos – formalizmas ir beformiškumas, dirbtinumai ir naivumas, vienpusiška akcija ir kontempliacija, nelankstumas ir pataikavimas, sureikšmintą kovą ir kovos baimę, dangaus karalystės pragmatizmo skelbimas – stingdo ir siaurina religinį gyvenimą. Nekatalikų ar nutolusių nuo katalikybės žmonių Yla ragina nesiūsti į pragarą ir neskirti jiems vien pasmerkimo žodžių. Jis primena, kad yra katalikų, kurie dėl šeimos, profesijos ir kt. žemiškų darbų užmiršta esantys pašaukti aukštesniam gyvenimui. Moraliniu atžvilgiu tokiems žmonėms nedaug ką galėtume pabrėžti, bet jų dorovingumas tėra tik natūralus, prigimtinis. Pasitaiko tarp katalikų ir kitas kraštutinis – katalikišku jie laiko tik tai, kas antgamtiška, pavyzdžiui, nekatalikiškas jiems atrodo spektaklis, jei jame nėra vaizduojamas Kristus ar šventųjų gyvenimas.

Yla ir Maceina neaplenkia tikėjimo argumentacijos (paminėtina krikščioniškos pasaulėžiūros gilinimui Ylos kurta pažiūrologija), bet didesnę dėmesį jie skiria asmeninio religinio patyrimo istorinei ir kultūrinei raiškai. Jie randa daugiau įvairesnių, įtaigesnių, nuolatinį gyvosios dvasios atsinaujinimą žadinančių ar tiesiog provokuojančių psichologinių ir meninių priemonių. Štai religingumo brendimui pavaizduoti (knyga *Moderni mergaitė*) Yla parenka saviavoklos metodą, o Dievo ir žmogaus santykį grindžia dialogu. Siekiama, kad įsižiebęs meilės jausmas sugyventų žmogaus kūrybines jėgas, užmegztų socialumą, sukeltų troškimą ieškoti, jungtų proto racionalumą ir gebėjimą pasiaukoti. Tada žmogus peržengtų savo individualizmą, save atrastų kitame, o kitą savyje – taip būtų atnaujinamos žmogaus dvasinės jėgos ir jis pats perkeičiamas. Yla prabyla ne pamokslautojo ar moralisto, o lankstaus ir subtilaus psichologo, išvalgaus ir pakantaus pedagogo balsu. Misijų lauku jam tampa visa kultūra, jis priima ir panaudoja sielovadai visus pozityvius kultūros reiškinius. Jis įtraukia skaitytoją į vaizduojamas egzistencines būsenas, pavyzdžiui, kančios, skausmo, meilės („meilė yra dvasios išbudimas ir atsivėrimas naujai begalybei“). Meilė vertinga ne

tik dėl socialinio vaidmens, nes padeda save atrasti kitame: žmogus gali atsiverti ir būti suprstas. Ji pažadina ir sugyvena vidines galias – asmuo užsideda nerimu bei ieškojimu, atsiskleidžia socialiniai jausmai, atsiranda veiklumas. Taip meilė skatina naują asmenybės sklaidą.

Kaip geležis, ugnies veikiamą, žėruoja tik laikinai, tačiau tuo metu įspaustos joje formos lieka kaip pastovūs ženklai, taip ir meilė palieka savo neišdildomus įspaudus. Tad meilės tikslas – individualus: perkeisti žmogų, atnaujinti jo dvasines galias, naujais bruožais praturtinti jo asmenybę.⁴

Kančia ir skausmas personifikuojami ir prabyla ne kaip sausos teologinės kategorijos, o kaip dvi draugės, konkrečios herojės. Maceinos *Jobo drama*, Aleksandro Bloko, Fiodoro Dostojevskio ir kitos literatūros kūrinių interpretacijos nuplėšia nuo žmogaus egzistencinį melą. Įvairius kultūros faktus lygindami su didžiuoju krikščionybės faktu – Kristaus buvimu, Yla ir Maceina budina snūduriuojančio žmogaus dvasinį gyvenimą ir skatina jį ieškoti antgamtinės Tikrovės. Religinio gyvenimo atnaujinimą Yla susieja su įprastu naujovių ieškojimu: visi norintys pasaulį atnaujinti, tik nesutaria kaip tai padaryti, o kalbėti „pabažnom“ temom nuobodu, nes, kaip ironiškai pastebi Yla, Kristų mes „tik mokyklos vadovėliuose tepažinom. Jo vieta tik ant kryžiaus ir altoriuose, o jo tiesa tik dogmatikoje ir etikoje, kurių taip sunku buvo mokytis“⁵. Yla ir Maceina labiau atsigręžia į Dovydaičio pabrėžtą kristocentriškumo principą – žadinti ir formuoti krikščionišką savimone: pamatinę idėją – ateitininkų šūkį – visa atnaujinti Kristuje – paversti gyvenimu, parodyti, kad šiame atnaujinimo procese Kristus yra realistiškiausias už visas realybes – gyvas, veikiantis, kalbantis. Kad naujai pasirengtume susitikti Kristų, Ylos manymu, turėtume atnaujinti tris dalykus: 1) atnaujinti save asmeniškai: savo gyvenimu parodyti, kad Kristus yra tikriausias mūsų gyvenimo faktas ir parengti jam vietą savyje; 2) atnaujinti gyvenimo kovą: ugdyti drąsą į nieką neatsižvelgiant kovoti dėl Kristaus tiesos; parodyti, jog mūsų paklusnumas Kristui yra protingas, o mūsų tikėjimas – tiesa; 3) atnaujinti mokslo ir religijos santykį: tiesos ieškoti ne tik kaip gyvenimo fakto, bet ir teoriniais argumentais, t. y. formuoti savo pasaulėžiūrą.

Todėl atnaujinimas turėtų vykti tam tikromis psichologinėmis pakopomis. Pirmiausia *atrasti* žmogiškus dalykus – savo gilesnį interesą, meilę, tikėjimą. Atradus save, savo gyvenimo prasmę, atradus pilnatvę, *atsiverti* Dievui, o tada ir atsinaujinti – įgauti ramybę, atlaidumą, artimo meilę. At-

⁴ Stasys Yla, *Meilė*, Kirchheim-Teck, 1947, p. 21.

⁵ Stasys Yla, „Atnaujinimo šauksmas“, in: *Ateitis*, Schw. Gmünd, 1949, Nr. 3, p. 6.

sinaujinimas reikalauja prisiderinti prie Dievo valios, suderinti Evangelijos tiesą, natūralų pažinimą ir kultūros misiją, t. y. kaip Yla rašo, „sumegzti civilizacijos laidus“. Tam būtina daugiau 1) diskutuoti, mąstyti, žvelgti giliau; susitelkti į svarbiausius dalykus, ieškoti laidų derinio; 2) pagyvinti galvo-jimo procesą (apčiuopti idėjų visumą, jų ryšį); 3) remtis dialoginiu metodu (dalintis su kitais, imti ir duoti).

Antanas Maceina: filosofinis pagrindimas. Be minėtų Ylos ir Maceinos gyvenimo atnaujinimo analizės bendrumų, šių mąstytojų požiūrio kampas ir skiriasi: pirmasis labiau žvelgia psichologo ir pedagogo žvilgsniu, antrasis – labiau filosofo ir teologo. Siauresne prasme Maceina savo raštuose iki Antrojo pasaulinio karo atnaujinimą suprato pagal tradicinius asketinės teologijos reikalavimus: 1) nusigręžti nuo pasaulio, t. y. neleisti šiuolaikinei aplinkai pavergti savo minčių ir jausmų; 2) atsigręžti į save – save pažinti, tobulinti kiekvienu darbu ir save pertvarkyti pagal Kristaus mokymą; 3) at-sinaujinti Dievuje: laikytis Kristaus įsakymų, nesigėdyti Kristaus žodžių ir dėl jų kovoti; pasaulį palenkti Dievo karalystei.

Po karo Maceinos dėmesio centre – krikščionybės ir moderniojo pasaulio santykiai. Mąstytojas, neatsilikdamas nuo Vakarų teologų, vienas pirmųjų lietuvių krikščioniškoje raštijoje svarstė naujas religinio gyvenimo tendencijas po Vatikano II Susirinkimo. Viena iš jų – Bažnyčios bei religinio gyvenimo šiandienėjimas; krikščionybė nuolat kinta ir prisitaiko prie pasaulio: perima jo kalbą, raiškos lytis, apsivelka naujomis kultūros formomis. Apsivilkti vis naujomis iš pasaulio perimtomis kultūros lytimis yra nuolatinis krikščionybės uždavinys. Maceina pabrėžia, kad krikščionybės tiesos yra ne bendras idėjas reiškiančios „žodinės formulės“, bet tikrų įvykių skelbimas.

Skelbimo būdas visados yra ir turi būti šiandieninis. Skelbimo esmė betgi visados yra ir turi būti pati, vadinasi išreiškianti įvykį, tikrovę, veiksmą, o ne paverčianti visa tai kokia nors pamokančia idėja ar palyginimu.⁶

Jei krikščionybę kaip įvykį šiandienėjimas pakeičia idėja, jis kaip skelbimo būdas neigia patį skelbimo turinį. Taigi šiandienėjimas kaip pasikei-timas dar negarantuoja tikro atsinaujinimo, t. y. apsisvalymo, tobulėjimo, šventėjimo. Krikščioniškasis buvimas kaip Kristaus būseną, kurios nuolat

⁶ Antanas Maceina, „Bažnyčia ir pasaulis“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 5: *Religija dabarties pasaulyje*, sudarė Antanas Rybelis, (ser. *Iš Lietuvos filosofijos palikimo*), Vilnius: Mintis, 1993, p. 39.

siekama, reikalauja nuolat keisti, atnaujinti žmogaus santykius su Dievu taip pat modernių iššūkių akivaizdoje. Maceina net sekuliarizaciją kaip pasaulio nudievinimą paverčia krikščionio būklės diagnozės matu ir jo gyvenimo atnaujinimo veiksniu. Jis iškelia sekuliarizacijos dviprasmiškumą: „galima pasaulį nudievinėti, kad jis nebūtų Dievas, bet galima jį ir nudievinėti, kad jis nebūtų Dievo“⁷. Pasaulio nudievinimą pradedama laikyti „religinės sąmonės blaivėjimu“, kai dabarties dvasinė diagnozė virsta tikėjimo diagnoze. Dievą nustojama vadinti pažinimo plyšių ir negalių kamšytoju. Ta prasme sekuliarizacija padeda krikščionybei nusikratyti stabmeldišku liekanų. Paradoksaliai skamba filosofo teigimas, kad „sakralinė kultūra visados yra kultūros siaurinimas ir net stingdymas“⁸: kultūra turėtų būti kuriama ne Dievo apsireiškimo plotmėje, bet pagal žmogaus kūrybos vidinius dėsningumus. Į sekuliarizacinį mąstymą panaši yra „Dievo mirties“ samprata. Supratus, kad Dievas gyvena tik pasaulio regimybėje, jis reiškia tik žmogaus pergyvenimą, bet ne tikrovę, ir miršta asmens sąmonėje. Taip suvokiama Dievo mirtis – kintantys Dievo įvaizdžiai bei sąvokos. Išstumti iš žmogaus būties jie padeda Dievą aiškiau suprasti ir giliau pajusti.

Kaip krikščioniškojo atnaujinimo veiksnį Maceina pabrėžia kovos ir protesto savimonę, mąstytojo manymu, itin būdingą ateitininkams. „Būti ateitininku visų pirma reiškia būti Dievo kariu. Būti ateitininku reiškia būti aktyviu dalyviu kovos už Dievo karalystę. [...] Kiekvienas ateitininkas yra savotiškas Dievo Mykoliukas.“⁹ Jis – Dievo karalystės kūrėjas ir gynėjas, Viešpaties garbės šauklis, nesvyruodamas einantis su Kristumi. Ypač išskiriamas protestas prieš demoralizuojančią rusifikaciją, komunistinę prievartą ir nukrikščioninimą, nutautinimą, suburžuazėjimą. Protestas ateitininkų raidoje vertinamas kaip stiprus veiklos akstinas. Protestas žadina kūrybą, o kūryba brandina protesto sąmonę. Vis dėlto Maceina pripažįsta, kad religinių grumtynių laikotarpiu Dievą reikėjo ginti, o nesidomėjimo metu jį būtina rodyti. Mąstytojas skelbia „statmeninę katalikybę“: Dievo nesidomėjimo, jo išstūmimo į visuomenės reikalų nuošalę, religijos ignoravimo laikais svarbu rodyti pačią religiją, kaip ji reiškiasi gyvenime, kaip gyvenimą keičia ir iš naujo pertvarko. Būtina išryškinti rūpestį dėl sielos išganymo ir vykdyti Dievo karalystę visuomenėje pagal meilės dėsnį. Kad religija nebūtų laikoma nepavojingu, truputį naiviu ir juokingu užsiėmimu kaip filate-

⁷ *Ibid.*, p. 138.

⁸ *Ibid.*, p. 172.

⁹ Antanas Maceina, „Kas yra ateitininkas?“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 13, p. 156.

lija, esperanto, t. y. paviršutinišku ir žmogaus gelmių neliečiančiu dalyku¹⁰. Tik meilės darbais atsiskleidžia religijos grožis ir galia.

Atsižvelgdamas į bendrą Bažnyčios pulsą, Maceina atskleidė naują dvasininkų ir pasauliečių vaidmenį išganymo istorijoje. Jis peikia dvasininkų kaip „malonių luomo“¹¹ išskirtinumą, užsisklendimą savyje ir atsitraukimą nuo pasauliečių. Juk savo sielos pašventimo klausimu nėra skirtumo tarp dvasininko ir pasauliečio, nes abiem reikia kito pagalbos. Ne pasaulietis yra dvasininko papildytojas, o dvasininkas – pasauliečio pagalbininkas. Pasaulietis, labiausiai kurdamas kultūrą, palenkia pasaulį ne sau, o Dievui. Pasauliečio kuriamos kultūros funkcijos – žmogaus vaizdo perteikimas, pasaulio sužmoginimas – tai šiuolaikinis dieviškumo skleidimas ir Dievo paveikslo perteikimas.

Maceina paliečia taip pat gilesnę ontologinę atsinaujinimo plotmę. Nagrinėdamas žymiausius pasaulinės literatūros kūrinius parodo netikros būties apgaulingumą ir jos įveikimo kelius. Lygindamas Henriko Ibseno *Laukinę antį* ir Juozo Grušo *Tėvą* mąstytojas pabrėžia konfliktą tarp gyvenimo ir tiesos. Tiesa kaip proto dalykas atstovauja racionalumui, o gyvenimas apima taip pat iracionaliąją sferą. Maceinos teigimu, „gyvenimas, dalinamas iš proto, niekad nėra be liekanos“¹². Visada lieka protu neaprepiami dalykai. Tiesa reikalauja, kad gyvenimas tilptų į racionalumą. Tačiau sunormuotas ir išmatuotas gyvenimas – jau nebegyvas, bekraujis. Proto valdomas gyvenimas atrodo dėsningas ir tvarkingas, bet jis neapima tikrosios žmogiškosios egzistencijos – neapskaičiuojamos, laisvos, vingiuotos. Filosofo manymu, toje liekanoje glūdi gyvenimo gyvybingumas. Tiesa paradoksaliai gali būti ir netiesa. Realizuojama abstrakti tiesa susprogdina gyvenimą. Vien racionalus gyvenimo pakeitimo kelias negali būti sėkmingas. Žmogaus racionalumą ir iracionalumą suvienija ir pakelia tik pilnutinis krikščioniškas gyvenimas.

Platesne prasme krikščioniškas atsinaujinimas, Maceinos supratimu, – tai stambeldiškos krikščionių elgsenos keitimas gyvu krikščionišku gyvenimu ir gyva krikščioniška sąmone. Siūlomas pozityvus kelias – atskleisti

¹⁰ Žr. Antanas Maceina, „Krikščionybės ateitis“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 10: *Religijos filosofija*, sudarė Antanas Rybelis, (ser. *Iš Lietuvos filosofijos palikimo*), Vilnius: Margi raštai, 2005, p. 549.

¹¹ Antanas Maceina, „Trys klausimai dvasiškijai“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 10, p. 430.

¹² Antanas Maceina, „Tiesos ir gyvenimo priešginybė“, in: Antanas Maceina, *Raštai*, t. 9: *Filosofija ir kultūra. Kalbos filosofija. Literatūrinės interpretacijos*, sudarė Antanas Rybelis, (ser. *Iš Lietuvos filosofijos palikimo*), Vilnius: Margi raštai, 2004, p. 496.

vidinį krikščionybės grožį konkrečiais pavyzdžiais ir konkrečia krikščioniška kūryba. Kurti naują krikščionybę – tai suteikti jai naujas apraiškas ir formas: kad krikščionybė pajėgtų keisti žmogų ir jo gyvenimą pagal Kristaus matą. Atsinaujinti ragina Kristaus kaip žmogaus gyvenimo prasmės ieškojimas. Žmogus nori būti dieviškas, kad būtų tikrai žmogiškas. Kuo jis tampa panašesnis į Dievą, tuo tampa žmogiškesnis. Būti Kristuje tad reiškia eiti dievėjimo keliu. Susijungimas su Dievu ir jo valios vykdymas yra priemonės, padedančios tapti krikščioniu.

Yla: psichologinė analizė. Kodėl Yla vadinamas nauju kunigu, ką jis nauja atnešė, kokio naujo kunigo paveikslą jis pats piešė? Po studijų Vakarų Europoje, po korespondento darbo įvairiose šalyse, grįžęs į Lietuvą Yla svarsto mūsų tautos, miesto ir kaimo, pastoraciją. Kelia parapinės bendruomenės reikšmę, rašo apie naujuosius liturginius sąjūdžius, skatina puoselėti lietuviškuosius švenčių papročius. Lietuviai tikėjimo srityje yra pernelyg abejingi, pasyvūs, rodo mažai iniciatyvos, nesugeba atsispirti antireliginiams veiksniams. Lietuviams trūksta religinio entuziazmo, tvirto pasiryžimo tikėti, pasiaukojimo. Todėl ir krikščionybės tiesos tampa per daug sausos, nuobodžios, net sentimentalios (ašaringos). Jaunasis kunigas ragina nebūti siaurais katalikais: neužsidaryti savo konfesijoje, neužmiršti, kad katalikiškų bruožų daugiau ar mažiau gali būti ir kitose konfesijose. Yla pabrėžia, kad krikščionybė pirmiausia yra gyvenimas. Bet kas sudaro tą gyvenimą? Jei tikinčiajam svarbiausiu dalyku tampa religinis kultas – maldos, pamaldumas, religinės tradicijos – tai toks tikėjimas virsta vergišku tarnavimu. Organiškas, pilnutinis krikščioniškas gyvenimas yra atėjęs per Kristų ir Kristuje. Galėtume sakyti – Yla, kaip kunigas ir kaip kultūros tyrinėtojas, skelbė du dalykus. Pirmą, atvirumą pasauliui, kurį vėliau teigė Vatikano II Susirinkimas. Yla yra kunigas, pasižymintis ne tik plačiais intelektualiniais interesais, kūrybingumu, bet ir atviras viskam, kas reikšminga žmogui, nuolat siekiantis tobulėti. Žmogaus tolimą nuo Dievo Yla sieja su dvasine jo krize. Susipainiojęs tarp idėjų, atitrūkęs nuo savo būties pagrindo žmogus darosi nepastovus ir nelogiškas: „jis žino, kad neteisinga būti neištikimam savo principams, bet jis bejėgis atsispirti prieš jausmų ir aistrų sūkurį“¹³. Yla jautė: žmogus trokšta būti pilnutinis, tačiau atgyvenusios ir naivios formos neįkvepia tikėjimo. Žmogus norėtų gyventi su Dievu, bet neranda kelio į jį. Kelio į Dievą Yla ieško narpliodamas deginančias problemas, krikščio-

¹³ Stasys Yla, *Dabarties žmogus*, Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, 1940, p. 6.

niškai nušviesdamas pačius opiausius klausimus. Rašo apie meilę, meilės intrigą, lyčių priešingybes ir dermę, vaikų seksualinį auklėjimą, ypač didelį dėmesį skiria mergaičių ugdymui. Lietuvių pedagogikos bestseleris iki šiol yra *Moderni mergaitė*. Tėvams ir auklėtojams ši knyga duoda įžvalgas auklėjimo gaires, o paaugliams (mergaitėms ir berniukams) – nepamainomas pagalbininkas į naują, prasiskleidžiantį svajonių, sapnų, problemų pasaulį. Pirmiausia Yla, kaip tikras sistemintojas, nustato spręstinus problemų mazgus, sunkumus, su kuriais susiduria paaugliai.

Kas tau, taip staiga subrendusiai, liko veikti iki 18 m.? Pamokos nuobodžios, namai nebeįdomūs, buvusios draugystės vaikiškos. Tu pasijunti tartum atsidūrusi dvasinėj tuštumoj. Antra problema – konfliktas su tėvais. Jie vis dar tave laiko per jauna. Trečia – tavo pačios tragiška savijauta: vaizduotė nebepajėgia aprėpti gausių įspūdžių. Ketvirta – vidaus prieštaravimai. Jausmai kertasi vienas su kitu. Yra viena išėitis, Miela! Imk save analizuoti.¹⁴

Taigi be pamokslavimo, be abstrakčių samprotavimų autorius kalbasi su 12–19 m. mergaite. Iš anketų, laiškų, pasisakymų čia tarsi kuriamas spalvotas intriguojantis Disney'aus filmas. Tai iš tikrųjų saviuklos klausimai „veikliajai lietuvaitei“. Pavyzdžiui, kas yra draugystė ir kas yra meilė, kaip atrasti save, ką daryti, jeigu berniukas myli. Yla įtaigiai susieja meilės budimą ir tikėjimo brandimą: skyrelis „Pradėjau mylėti – nustojau tikėti“:

Ar meilė gali mažinti tikėjimą? Gal kas kitas, ne pati meilė. Sutampa tik laikas, bet ne priežastys. Apie tą laiką, kai tu pradedi bręsti, domėtis meile, kyla *religinių problemų*. Jos kyla ne dėl meilės, oi, ne! Tai bendras žmogaus dvasinio brandimo reiškinys. Abejonės iškelia naujų problemų. Kyla reikalas pagilinti tai, kas buvo priimta vaikiškai. Mūsų ryšys su Dievu bręstant nori būti brandesnis, gilesnis. Kodėl tu išsigąsti sudrumsto jausmo, dingusio nuoširdumo maldoj? Juk malda nėra tik jausmas. Ar dėl to meldžiamės, kad malonu, įspūdinga, gera širdyj? Tau reikia ramiai tęsti religinę praktiką ir daugiau skaityti, aiškintis.¹⁵

Formuodamas mergaičių savarankiškumą Yla pabrėžia atsakomybę, dorinį tapsmą – „Berniukų viltys tave įpareigoja“ arba meilės sunkumus ir kolizijas nupiešia kaip procesą:

Įsidėmėk! Pradėję mylėti, mes pradedame ir kentėti. Ir ne dėl to, kad nepajėgiame tobulai mylėti ar būti mylimi. Kenčiame dėl to, kad nepajėgiame taip tobulėti, kaip meilė mus skatina. Tik mylėdami mes pajuntame, kokie esame netobuli.¹⁶

¹⁴ Stasys Yla, *Moderni mergaitė*, Putnam: Immaculata Press, 1967, p. 8–9.

¹⁵ *Ibid.*, p. 251.

¹⁶ *Ibid.*, p. 276–277.

Yla visada rodo painias, gyvenimiškas situacijas, iš kurių vienintelis kelias – atnaujinti savo požiūrį, savo jausmų linkmę, savo elgsenos tikrumą pagal Kristaus matą.

Yla vienas pirmųjų tarpukario Lietuvoje prabyla apie naujo kunigo formavimąsi, nenutylėdamas taip pat jo kaip žmogaus tykančių klystkelių ir sunkumų. Kunigo kelias brėžiamas „tarp uolų ir seklumų: tarp džiaugsmo ir baimės, romantizmo ir realizmo, pedantizmo ir formalizmo, berniškumo ir bobiškumo, perdėto originalumo ir simplicizmo, tragizmo ir komizmo, perdėto nuoširdumo ir šalto atsargumo“¹⁷. Apreiškimo tiesas kunigas privalo perimti kaip objektyvius dalykus. Bet iškyla problema, kaip tas tiesas perteikti? Būti tik mechanizmu, automatiškai atliekančiu Bažnyčios funkcijas ar būti kunigu didžio gyvenimo, susieto su Dievo veikimu? Naujųjų laikų kunigas neišvengiamai išgyvena tam tikrą krizę: nusivylimą senuoju savo keliu, vienumos jausmą, blaškymąsi tarp seno ir naujo, ilgėjimąsi kažko naujo. Yla naują kunigą kaip pusiausvyros žmogų veda vidurio keliu: prigimtinio ir antprigimtinio, objektyvumo ir subjektyvumo, logiškumo ir psichologiškumo, meilės ir kančios sintezės kryptimi. Neužtenka luomo tradicijų bei būtiniausių pamaldumo aktų. Objektyvus luomo gyvenimas yra pernelyg bendras, į jį kiekvienas turi įsijungti asmeniškai, atrasti savo kunigystės kelią. Kunigo veikloje, sakant pamokslus, katalikiškoje akcijoje svarbu taip pat nuojauta, įtaiga, asmeninė simpatija. Kunigo sėkmė priklauso ne nuo „protinių argumentų pajėgumo, bet nuo tavo jausmo, vidaus rimties, nuo tavo valios tendencijų, net nuo tavo širdingo atsinešimo žmonių atžvilgiu“¹⁸. Naujas kunigas pasižymi nestatišku malonės išgyvenimu, pastoraciniu lankstumu, kūrybine iniciatyva, „emociniu atsinaujinimu Kristuje“.

Išvados. Būdami atviri įvairiems kultūros reiškiniams bei šiuolaikinėms idėjoms, Stasys Yla ir Antanas Maceina tvirtai laikosi religinių ir dorinių principų (katalikiškumo, tautiškumo, šeimiškumo, visuomeniškumo, inteligentiškumo), ištikimybės Kristui, žmoniškesnio, artimesnio santykio su juo. Mąstytojai nubrėžė gaires ir parodė kelią, kaip krikščioniškas idealas turi būti vykdomas gyvenimo praktikoje, kokiais būdais ir kokiomis priemonėmis realizuojamas. Jie atskleidė, kad krikščioniškas idealas yra ne tik aukštas, bet ir realus, t. y. pritaikomas gyvenime. Pritaikomas ne iš karto, tačiau dalimis. Dėl to idealas yra nuolat siektinas, o jo siekimas

¹⁷ Stasys Yla, *Ateina naujas kunigas*, Kaunas: Šviesa, 1940.

¹⁸ *Ibid.*, p. 31.

veda žmogų pirmyn, į tobulesnį gyvenimą. Gyvenimas be idealo sustingtu, idealas be gyvenimo netektų prasmės. Ateitininkų idealizmas atgręžtas į tikrovę ir stengiasi ją atnaujinti, t. y. atnaujinti gyvenimą idealo šviesoje. Be abejo, gyvenimas niekada nėra tobulas, bet jei idealas žmogaus sąmonėje gyvas, jis veiktina ir skatina žmogų, jis gaivina visas jo pastangas, nepaisant vykusių ar nevykusių išvadų. Yla ir Maceina išplėtojo krikščioniškąją pasaulėžiūrą ir ateitininkų ideologiją, sukūrė sistemą, kaip motyvuoti asmens veiksmus.

Straipsnyje analizuojamas Ylos ir Maceinos pateiktas religinio gyvenimo atnaujinimas kaip krikščionybės tiesų aiškinimo ir skelbimo būdas. Ryškinami pagrindiniai jo bruožai: religinė savimonė, religinė dorinio gyvenimo motyvacija, krikščioniškas apaštalavimas, krikščioniškas entuziazmas; taip pat gyvosios dvasios principai: gyvumas, vaizdumas, sugestyvus veiklumas. Iškeliomos katalikybės siaurumo ir nukrikščionėjimo apraiškos: formalizmas ir beformiškumas, pragmatiška krikščionybės traktuotė, krikščionybės antgamtiškumo neigimas. Pabrėžiami šiuolaikiniai krikščioniškojo atsinaujinimo iššūkiai: šiandienėjimas, sekuliarizacija, protesto sąmonė, egzistencinis būties melas. Parodomas religinio atsinaujinimo raidoje svarbus kristocentrinis principas, naujos pastoracijos formos (pavyzdžiui, „apaštalavimas individualiai“), evangelizacijos ir kasdienio gyvenimo dėmė. Analizuojamos vaizdingos, įtaigios religinių būsenų formos – meilė, kančia, skausmas; jų poveikis asmenybės sklaidai. Pateikiama Ylos labiau psichologinė ir pedagoginė, Maceinos – labiau filosofinė ir teologinė atnaujinimo analizė. Akcentuojami abiem mąstytojams bendri bruožai: atvirumo pasauliui, asmeniui ir ištikimybės Kristui principas, krikščionybės ir kultūros sampynos neišvengiamumas. Konstatuojama vaisinga kultūros įtaka krikščionybės atnaujinimui.

THE ANALYSIS OF THE REVITALIZATION THEORY OF CHRISTIAN LIFE BY STASYS YLA AND ANTANAS MACEINA

Gediminas Mikelaitis

Summary

The article explores the revitalization of Christian life as a method for the elucidation and promulgation of Christian truths in the works of Stasys Yla (1908–1983) and Antanas Maceina (1908–1987). Its basic features are: religious self-

consciousness, the religious motivation for a moral life, Christian apostolicism, Christian enthusiasm as well as the principles of a live soul: vitality, picturesqueness, and suggestive activity. The article also reveals some manifestations of the narrowness of Catholicism and its deviation from Christianity, namely formalism and formlessness, a pragmatic interpretation of Christianity together with the negation of the supernatural character of Christianity. A significant Christcentral principle in the evolution of religious revitalization, new forms of pastoral activities (e.g. individual apostleship) and the harmony between evangelization and everyday life are also addressed here. The article presents Yla's more psychological and pedagogical insights, along with Maceina's more philosophical and theological study of the revitalization theory, and the significance of secularization challenges for religious revitalization. Some characteristic features of both thinkers, such as the principle of the openness to the world, man and the faithfulness to Christ, the inevitability of the junction of Christianity and culture as well as the effective influence of culture on the revitalization of Christianity are also accentuated.